

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,

15. Augustu
1866.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in I. si 15. a lunei, cuprindiendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

N^o
16

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespondinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespondintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu
II.

CUPRINSULU: Pastrarea forurilor protopopesci gr. cat. romane in Transilvani'a. — Protopapadich'a lui P. Maioru (finea). — Unu cerculariu gubernialu in favórea scóteloru. — Davida si Goliata (poesia). — Romanii transilvaneni (órecâte observatiuni basate pre adeveru). — Corespondintia: Orestia (esamenu semestralu). — Amvonulu: Castigarea imperatiiei ceriului (predica pre s. Maria mare). — Literatura: „Istori'a beser.“ scrisa de br. A. Siaguna (recensiune urm.). — Ochire prin lumea politica. — Varietáti.

Pastrarea forurilor protopop. gr. cat. romane in Transilvani'a.

Dupacumu scimu din istori'a besericésca, dreptulu de a tiené foru besericescu juditialu in cele eclesiastice se tiene proprieminte de episcopi, caror'a cá urmatoriloru apostoloru s. scriptura le díce: „Incontr'a preotiloru nu primí acusatune numai cu dóue seuu trei marturíe,“ si despre cari dreptulu canonicu alu besericeii nóstre, *pravila* numitu, la capu 103 prescrie acést'a: „Cauzele clericiloru si ale calugheriloru tóte se le judece episcopulu.“

Acestu dreptu de foru besericescu juditiale inca din tempii cei antici ai crestinatatei s'a fostu comunicatu si protopopiloru, precumu in beseric'a orientala asia si in beseric'a apusana; càci episcopii, inmultíndu-li-se lucrurile si nepotendu ei in persón'a loru inplini tóte cele de lipsa, dreptulu foralu juditiale l'au concesu intre margini prescise si protopopiloru in districtele loru cele protopopesci.

Astfeliu de foru besericescu juditiale protopopescu a fostu si in beseric'a nóstra romana, precumu inainte asia si dupa unirea besericeii romane cu mam'a beserica a Romei. In aceste foruri protopopesci protopopii romanesci aduceáu judecata despre delictele preotiloru si ale eclesiasticiloru prevaricanti si despre cauzele matrimoniale, care judecata aveá potere oblegatória dupa-ce aceea se aprobá si decàtra scaunulu episcopescu romanescu.

Despre esistinti'a astorfeliu de foruri protopopesci in beseric'a nóstra romana ne convingu, afara de altele, urmatóriele:

a) Constitutiunea transilvana aprobatala (aflatória in constitutiunile aprobate transilvane la partea I. titlulu 8. art. 4), carea asia suna: „Care preotu romanescu va despartí pe cine-va fóra de nici o cauza, seuu va cununá pe cei de alta confesiune, seuu pe ómenii cu dóue muieri, seuu persóne rapite,.... astfeliu de preoti, déca protopopii nu i-arú pedepsí dupa meritulu loru, oficialii se admonedie pre protopopi; si déca totusi nu i-arú pedepsí in tempu de 15 díle, protopopii se se lipsésca de oficiulu loru.“

b) Ne spunu „Documentele istorice despre starea politica si ierarchica a Romaniloru din Transilvani'a“ in Vien'a la 1850 tiparite, in cari la pag. 118 a 13. conditiune prescisa episcopulu romanu de principele Transilvaniei asia suna: „Cà in tempulu visitáriloru

generali ale besericeloru celoru din Transilvani'a, cari se afla sub jurisdictiunea sa, va otari cauzele cele mai grele dinpreuna cu protopopii; eara déca vreun'a dintre partile certatórie nu va voi a se multami cu aceea judecata, atunci va poté apelá la scaunulu judecatorescu din Alba-Iuli'a alu aceluasi episcopu, spre a revedé caus'a mai maturu;“ — eara la pag. 170 can. 9 álu sinodului de Alb'a-Iuli'a din a 1700 asia prescrie: „Candu va avé lege seuu pèra pop'a cu unu mirénu, de va cautá pop'a pre mirénu, se-lu caute in forumulu lui inaintea biroului seuu a spaniloru; eara candu va cautá mirénulu pre pop'a, se-lu caute inaintea protopopulu in forumu, seuu la vladic'a;“ — si eara totu in aceleasi documente la pagin'a 174 altu canonu alu saborului acestui'a asia graesce: „Protopopii se faca despartianie de casatoríe cu scirea vladicului.“

c). Ne convingu in urma despre esistinti'a foruriloru protopopesci actele archiveloru protopopiloru romanesci din Transilvani'a, precumu si actele archiveloru episcopescu din Blasiu, cari cetindu-le vedescu apriatu, cumca in Transilvani'a mai demultu si si in tempii nostri protopopii romanesci au avutu foruri juditiale, in cari judecáu in cause matrimoniale; faceáu despartiri totali pentru sila documentata, pentru nepotintia, si alte impedecamente derimatórie de casatoría; aduceáu judecata asupr'a delicteloru preotiloru, si judecat'a loru aveá potere oblegatória, déca aceea se aprobá si decàtra scaunulu episcopescu de la Blasiu.

Dreptulu protopopiloru romanesci, de a tiené foru besericescu, prin usulu din secli practisatu in beseric'a romana s'a consacratu si prefacatu in consvetudine seuu dátina, care dátina dupa dísa marelui oratoru si filosofu alu Romei Cicerone (cel'a ce díce: „Dreptulu dátinei se socotesce a fi aceea, ce cu voi'a tuturoru si fóra de ce-va lege vechimea l'a comprobatu.“ „Consuetudinis ius esse putatur id, quod voluntate omnium sine lege vestutas comprobavit,“) are potere oblegatória cá si legea, — si asia acestu dreptu protopopescu, dupa parerea mea, trebue sustienutu in beseric'a nóstra romana, unde a fostu acel'a pana ieri alalta inca in usu, càci pentru sustienerea lui militéd'a ratiuni fórté momentóse. Candu acestu dreptu forale s'a concesu si protopopiloru, acést'a concesiune s'a facutu pentru aceea, càci episcopii inmultíndu-li-se lucrurile nu poteáu in persón'a loru inplini tóte cele de lipsa ale credintiosiloru síe-si supusi, si càci concederea lui a avutu folósele sale. Aceste

ratiuni si acumu ~~esista~~ in beseric'a nóstra si pretindu, ca forurile protopopesci romanesci se se sustiena unde au fostu in usu in beseric'a romana, cu atátu mai vertosu, pentrucà aceste foruri nu sunt contrarie legiloru besericeii nóstre romane, si de aceea trebuie pastrate, dupa invetiatur'a santului Augustinu, care dîce: „Candú dátinei e insoçita veritatea, trebuie cutotadinsulu tienuta aceea dátina.“ (Quum consuetudini veritas suffragatur, nil oportet firmiter retineri.)

De la contrarii foruriloru protopopesci nu odata am auditu dicundu-se, cumca acelea foruri aru trebuí sterse, pentrucà s'au intemplatú multe abusuri intr'însele. — La acést'a asertiune nefundata dîcu din partea mea, cumca s'au intemplatú si abusuri in decursulu secliloru in forurile protopopesci, inse acele abusuri in Transilvani'a, dupacumu sciu eu din propri'a mea esperintia, au fostu particulari numai si cu numeru neinsemnatu, si asia ele nu potú fi ratiune si temeiu deajunsu pentru stergerea foruriloru protopopesci; càci inpregiuràrile de façia, cari pretindu sustienerea foruriloru protopopesci in Transilvani'a pentru lips'a si folosulu celu mare alu loru, cumu si mintea cea sanatósá cu proverbiulu: „Pentru abusu nu se sterge usulu“ ne convinge, cumca precumu unu arboru fructiferu pentru câteva fructe rele nu trebuie se se taie, si precumu in statulu civilu oficiolatele cele necesarie si folositórie pentru abusurile unoru persóne nu trebuie se se stérgea, ci trebuie sustienute: asia si forurile protopopesci pentru pecatele unori protopopi nu trebuie se se stérgea dupa voi'a contrariloru, cari nu le sciu pretiú; ci trebuie sustienute, sterpindu-se abusurile, organizandu-se acelea dupacumu pretinde demnitatea loru, si nemaiaplicandu-se la acelea individi de acei'a, cari stau inainte numai cu barbele si cu tipiculu, fóra barbati de acei'a, cari sciu dreptulu canonicu si posedu cunoscintiele cele de lipsa pentru nesce asiesori conscientiosi, ce voescu a judecá pre altii.

Gavriele Popu, canonicu.

Protopapadichi'a lui P. Maioru.

(finea.)

§. 44.

XV. Privilegiu protopopescu este: a judecá pre episcopulu.*)

Affámu in scrisovulu celu mai susu pomenitu a regului Georgiu Rákotzi din anulu 1643, cumu acestu sinodu mare a episcopíei Ardélului, din protopopi adunatu, a judecatu si a pusu diosu din episcopía pe episcopulu seu Elia Iorestu, alegundu pre Stefanu Simeonu in loculul lui. „Acelasi Elia Iorestu, dîce aretatulu scrisovu, nebagandu séma de statulu seu celu basericescu, càci-cà carele cá celu mai mare intru aceleasi baserici a mai susu insemnateloru legi cu a vietiei cei nevinovate, cu a neravuriloru, cu a pietatei santienia trebuí se intréca pre ceialalti pastori, cari eráu sub deregatori'a lui cea episcopéscá, si loru cá o faclia aprinsa se le fia esemplu bunu, cu neravurile sale celea rele surupatu intru prepastia, cu multe feliuri de urite a vietii intinatiuni a se fi incurcatu si deregatori'a sa cea episcopéscá cu blastamate a desfrenarei vietiei reutàti a o fi intunecatú s'a aflatu. Si pentr' aceea, dupa-ce prin pastorii aceiasi legi despre nerusfnarea si despre preamulte fóra de cale fapte multe jalbe s'au datu la noi, mai pre urma facundu-se sinodu mare de toti protopopii si pastorii cei romanesci de grecéscá si serbéscá lege,

intru acelasi sinodu mare, padindu celea ce dupa dreptulu si dupa obiceiulu sinodulu acelorasi se cadu a se padí, fiendu péritu, tóte gresielele, cu cari se acúsá, fordelegile din adeverite si preamulte marturisiri prin persóne capitularie impreuna si alte demne de credintia marturie culegundu-se, in façi'a sinodulu aceluia si aretandu-se vinovatu, s'a aflatu cá trebuie se se lăpede din deregatori'a sa cea episcopéscá. Si cá nu si cea deobscé a pastorirei deregatoriá se se lase cum'va a se intiná, cá spre suferirea dreptei piedépse poterei cei din afara se se dee, si trasu afara cu impreuna-voesulu si judecat'a toturoru acelorasi pastori s'a judecatu. Deunde fiendu vorba intre aceiasi, cá se se puna altu episcopu in loculul aceluia, si mai pre urma toti aceiasi pastori dîcundu, cá trebuie se se aléga preotulu Stefanu Simeonu din Belgradu episcopu, s'a facutu nóue rogare indata-si, cá si noi se intarimu aceiasi deregatoriá basericescá, scl.“ De unde se fia luatú de aiurea sinodulu mare se judece pre episcopulu seu si se lu-lăpede din episcopía, fora de acolo, cá sinodulu acést'a a episcopulu Ardélului este sinodu de tíera, cumu dîcu latinii „provinciale“, si dupa santele canóne celea vechi episcopii, ba si metropolitii se judecáu in sínódele celea de tíera (vedi §. 42)?

§. 45.

XXVI. Privilegiu protopopescu este: cá se fia cei antái in cleru dupa episcopulu.

Eara cumca protopopii cu demnitatea sunt indata dupa episcopulu, cá cei ce sunt in loculul episcopiloru aici in Ardélú, si cumca sunt cei antái in cleru dupa episcopulu, afara este de tóta indóel'a. Ci nu se cade se lasámu neco aretarea acestui privilegiu lipsita de dovéd'a sa din obiceiurile besericeii celei vechie.

Codinu Curopalata in istori'a bizantina in cartea cea despre deregatoriéle besericeii, cumu amu cititu mai susu la §. 30, dîce pre protopopu a fi alu doilea dupa arhieru. Vedi eara-si acolo la §. 30 celea ce amuscrisu din catastihulu deregatoriéi a santei si marei beserice, si din Abertu. — Chorepiscopii inca au fostu cei d'antái in cleru indata dupa episcopi, precumu si cu demnitatea fóra midílocire dupa episcopi; devremece, afara de alte dovéde, in tóte canónele, unde se numera demnitàtile si treptele clerului, chorepiscopii indata dupa episcopi se socotescu. Ci protopopii, cá cei ce sunt urmatori chorepiscopiloru, intru nemica nu sunt mai de diosu, ci intru acést'a inca coversiescu pre chorepiscopi, cà chorepiscopii in eparchia tieneáu alu treilea locu, adeca dupa metropolitulu si dupa episcopi; eara protopopii nostri cuprindu loculul celu indata dupa episcopu, carele este alu episcopiloru. Pravil'a canóneloru celoru de la Nice'a la Turianu in canonulu 57 asia graesce despre protopopi: „Protopopulu se se onoredie, candu nu va fi façia episcopulu, cá episcopulu, pentrucà este in loculul lui si capu preotiloru.“

§. 46.

XXVII. Privilegiu protopopescu este: cá se sierbéscá cu osebita onóre.

Veditu-s'a mai susu la §. 9 din canonulu 14 alu sinodulu de la Neocésare'a, cá fiendu preotii cei de la sate opriti a sierbí in orasiulu unde este scaunulu episcopescu liturgía, chorepiscopiloru s'a datu acelu privilegiu, cá nu numai se póta sierbí in orasiulu episcopulu, ci inca se sierbéscá mai cu mare onóre decâtu preotii orasiului. Unde nu se intielege, cá déca se voru ingaduí de episcopu seu de preotii orasiului, asia se sierbéscá; cà cu concesione oine va dîce cá nu potú sierbí si preotii cei de sate? Deci se intielege, cá déca voru voi a sierbí in orasiulu episcopulu, nu potú a se oprí, ci inca se cade se li se faca intru sierbire mai mare onóre si pompa decâtu la preotii cei din orasiu, carea se inchipuéscá o onóre episcopéscá. Vedi dis'a lui Petru Marca despre acést'a mai susu §. 9. — Asiadara si protopopii nostri, cá cei ce sunt urmatori chorepiscopiloru, ba si cu mai mare demnitate decâtu chorepisco-

*) Supositulu acestei sentintie lu-aduce auctorulu la finea §-lui presinte. Red.

pii, nu numai in bisericele sale, ci si in bisericele episcopului se cade se sierbésca cu mai mare onóre si pompa decâtu preotii orasiului, unde este episcopu. Deunde firesce urmédia, cà de va sierbí protopopulu cu episcopulu, dupa episcopu vine indata protopopulu si dupa protopopulu preotii orasiului episcopescu. Vedi si celea ce amu citatu din Codinu la §. 30.

§. 47.

XXVIII. Privilegiu protopopescu este: cá se se chiasse „preaonorati domni.“

Precumu si aceea aivea este, cà protopopiloru li se cuvine titulu de „preaonorati domni;“ devremece intru nemica nu sunt mai puçinu decâtu chorepiscopii cu poterea si cu demnitatea. Eara chorepiscopiloru a fi fostu datu titulu de „preaonorati,“ amu veditu din Gregorie teologulu si din Teodoretu. Pentr'aceea protopopiloru si insu-si metropolitulu din Bucuresci, carele este si esarchu*) plaiuriloru si cá carele in tóta romanimea clericésca nimene nu este cu vrednic'á, dà in epistolele, cari sunt tiparite si date càtra totu clerulu, titulu de „preaonorati,“ si sinodulu mare din anulu 1732, a carui'a canonu 20 l'amu cititu la §. 43, intru acelasi canonu dà protopopiloru titulu de „domni“. Si devremece la papistasi unu clericu, carele inca este la invetiatura si abia are trépt'a cetetului, se chiasse „vrednicu de onóre domnu“, cu dreptulu dara protopopii nostri se chiasse preaonorati domni, devremece tienu loculu episcopului. Nice se nu faci osebire intre protopopulu celu invetiatu si celu neinvetiatu, intre celu bogatu ri celu seraou: un'a este demnitatea tuturoru acestor'a, un'a se cade se fia si onórea. Au pentrucà unu episcopu este mai invetiatu si mai bogatu decâtu altulu, vei dá mai mare titulu besericescu celui mai invetiatu si mai bogatu? Deci carele n'aru dá la oricarele dintre protopopi titulu de „preaonoratu“, acel'a si-ar aretá au nescienti'a si prost'á, au anim'a sa cea inimica.

Inse insemnàmu, cà la neuniti in Ardélu acelasi bunu rondu tienendu-se, preotii se numescu „cucernici,“ carele raspunde la titulu „preaonoratu,“ si se dîcu si „chiru,“ care cuventu grecesou insemnédia „domnu.“ Acestu titulu si de la episcopi li-se dà.

§. 48.

XXIX. Privilegiu protopopescu este: cá preotii se-i pomenésca la sierbitiulu santei liturgie.

Au si acel'a privilegiu protopopii, cá preotii pre fiascecarele protopopu in protopopiatulu seu se lu-pomenésca in sierbitiulu santei liturgie la loculu acel'a, unde calugherii pomenescu pre egumenulu seu. Deci macarca la proscomédia este pusu se se pomenésca egumenulu, pre acel'a numai calugherii lui lu-pomenescu, ear preotii cei de miru pre protopopulu seu.

Luatu-s'a acést'a, adeca cá se pomenésca preotii pre protopopulu seu la sierbitiu, dintru aceea, cà porurea a fostu obiceiiu in beserica, cá maimarii besericeiloru se se pomenésca la liturg'á si intru rogatiuni. Se cuvine dara acést'a se se dee si protopopiloru nostri cá celoru ce tienu loculu episcopiloru, pre cari anume poruncesce pravil'a canóneloru cea arabicésca se se pomenésca, la canonulu 64 dîcundu: „Diaconulu se pomenésca pre nume, antâiu pre patriarchulu, dupa aceea pre archiepiscopulu, pre episcopulu, pre chorepiscopulu si pre archipresbiterulu; pentr'aceea se cuvine a se numí la altariu, fiendca tóte celea besericesci prin ei se seversiescu si ei sunt in beserica maimari.“

§. 49.

XXX. Privilegiu protopopescu este: cá se li se dee dajde de la preoti.

Afara de acestea au potere protopopii nostri a luá de la preotii cei deprin tienuturile sale cumu-se-dîce decima, carea este

*) Egalu cu demnitatea primatului la apuséni. Red.

cá o simbría, din carea se se póta nutrí si se si-póta sustiené onórea. Pricin'a acesteia este, cà „carele sierbesce la altariu, de la altariu se traésca, si cine sierbesce in óste vreodata cu lé-f'a sa?“ adeca fiascecarele din sierbitiulu seu si din deregatori'a, carea pórtá, dintru aceea trebuie se traésca. De vreme dara ce protopopii sierbescu eparchiei sale, de acolo se cuvine se traésca.

Pent'aceea preavechiu obiceiiu este in tiér'a acést'a, cá preotii se dee decima protopopiloru sei, carea despre o parte cu bani, despre alt'a cu alte-celea, cumu ar fi cu ovesu etc., se platiá. Si precumu dupa osebirea locuriloru si altoru stári-inpregiuru acumu in unele locuri este mai mare dajdea, intr'altele mai mica: asia dupa osebirea vremiloru aceiasi dajde odata a fostu mai mare, altadata mai mica, mai vertosu încátu se platiá cu bani; cà fiendu tiér'a nóstra mai demultu cu multu mai lipsita de bani, decumu este acumu, si protopopii mai pre-usioru si mai fóra chieltuéla poteáu portá deregatori'a sa: asia dajdea baniloru cea protopopésca se cuvineá se fia mai puçina atunci, decâtu acumu; togm'a precumu darea cea imperatésca atunci cu multu erá mai puçina, decâtu acumu. Despre acést'a asia serie episcopulu Ioanu Pataki tramitiendu socotétele sinodului mare din anulu 1725 la protopopulu Miclausiu de la Voil'a: „Venitulu fratiei tale, precumu a fostu obiceiulu in dílele altoru episcopi repausati, poti-lu cere frat'á ta.“ Eara canonulu 10 alu sinodului mare din anulu 1734 asia graesce despre dajdea protopopiloru, carea este a li se dá in bani: „Li-s'a ronduitu pe anu de la unu preotu 2 horgosi*), adeca langa horgosiulu, ce li s'a datu pana acum'a, se li se mai dee unulu.“ Dupa aceea s'a mai facutu adaugere si la acei doi mariasi, precumu vedemu mai in tóte locurile.

Inse nu numai preotii, ci si cantaretii si fetii dau dajde protopopiloru sei. Si dreptu despre dajdea, carea dau fetii, vededemu a fi osebire; pre alocurea este mai mare, pre aiurea mai mica. Eara cantaretii deobsce dau unu florinu pe anu.

§. 50.

XXXI. Privilegiu protopopescu este: cá se nu se póta pune diosu, fóra cu judecat'a sinodului mare pentru canonicésca vina.

Totdéun'a a fostu obiceiiu intru acést'a tiéra, cá protopopulu nu numai cu voi'a sinodului, ci si cu voi'a preotiloru celoru din acelu tractu, unde se faceá protopopu, se se aléga. Cà de l'ar alege singuru archiereulu, si lesne singuru intru alegere ar poté gresí, si locu de prepusu ar poté fi, cumca nu dupa demnitate ci dupa fratínia seu din alta oe-va cauza vremelnica, care feliu multe si osebite sunt, s'a facutu alegerea; si déca preste voi'a preotiloru eparchiei aceia s'ar alege protopopulu, nu fóra temeiu s'ar dá si s'ar deschide prealargu campu de urg'á si de instrainarea animelor, din carea multe smintéle s'au obiceiuitu a isvorí. Cà déca aicea nece fetulu, neci cantaretiulu, nece preotulu nu se face fóra de alegerea poporului acelui'a, unde va se pórté acea functiune, cumu póte protopopulu se se faca fóra de alegerea acelui'a protopopiatu, unde este se protopopésca? Tóte adeca functiunile besericesci in Ardélulu nostru, togm'a si episcop'á, prin alegere se dau.

Eara càci protopopii fóra inpreuna-vointi'a sinodului mare nu se potu face, caus'a este, cà protopopii sunt in loculu episcopiloru, si episcopii dupa canónele celea vechi nu se potu face fóra de sinodulu tiei. Deci precumu nu se póte face protopopulu fóra de sinodu: asia si a se judecá si a se pune diosu fóra de sinodulu mare nu se póte. Caus'a eara-si aceea este, cà protopopii nostri sunt in loculu episcopiloru, si episcopii numai in sinodulu celu a tóta tiér'a se puneáu diosu, seu se judecáu. Deunde archiereulu nice aievea, nice intru ascunsu cu mestesiuguri facundu sila, nu póte dá protopopu vreunei eparchie preste voi'a preotiloru

*) „Horgos“ = 1 strimba = 1 mariasiu.

aceleiasi eparchie; multu mai puşinu fóra sinodu singuru póte face acést'a. Eará se puna diosu pre órecarele protopopu fóra chipulu, carele s'a dîsu, ar fî despotismu si ar causá drépta jalba si interitare asupr'a sa.

Intaritu-s'au acestea si prin regii tieriei acesteia, precumu aievea este din scrisovulu regelui Georgie Rákotzi din anulu 1643, unde la numerulu 12 dice: „Cumca pre protopopi din inpreuna-vociulu si judecat'a sinodului va alege si va face se se aléga; nóce pre vreunulu dintr'insii pentru bani seau ori pentru ce onóre lu-va lipsí din deregatoriá, seau va lasá se se lipsésca, ci déca órecarele din ei a facutu ce-va gresiéla mare, seau ori in ce chipu de la calea cea drépta a deregatoriéi sale a se fî abatutu se voru aflá, cu drépta a legeri judecata pre unii cá acei'a din deregatoriá i va lapedá . . . Si carele apoi se va vedé demnu de a portá acést'a deregatoriá a protopopíei, acél'a si cu voi'a preotiloru aeluiasi tienutu seau varmegie se va alege, si in loculu celui din deregatoriá lapedatu se va pune.“ —

— Precumu acést'a aretare a puterii si drepturiloru protopopiloru celoru romanesci din Ardélu din iubirea adevéului, spre marirea lui Domnedieu si spre folosulu clerului, am facutu: asia tóte câte aici am cuventatu, cá unu fiu, cu adunca plecatiune si ascultare judecatiei sabornicescei si apostolicescei maice beserice le supunu.

Petru Maioru m. p., protopopu.

* * *

Pana ací nemoritoriulu Petru Maioru.

Noi inadinsu ne amu abtienutu de a incarcá retiparirea „Protopopadichiei“ cu note mai numeróse, pentrucá nucum'va prin ele se fia turburatu onoratulu lectoriu intru a percurge cu atentiunea meritata acestu documentu venerandu si fidelu despre disciplin'a, ce cu puşine diecenie inainte de acést'a erá inca in deplina vigóre in beseric'a romana gr. catolica.

Dara „Protopapadichia“ nu e, si nu póte remane numai unu simplu documentu istoricu. Cà desí concedemu, cumca unele din institutiunile si dátinele enumerate si dovedite intr' ins'a nu mai corespundu tempului si cercustàrilor de adi; ea inse in mare parte, — dupa modest'a-ne parere, — cuprinde in sine unu materialu nepretiu si unu temeiu, carele la fiitóri'a si multu-dorit'a reorganisare a besericei nóstre nu va poté se remana neconsideratu.

Si acestu temeiu a-lu discute, si materialulu bunu si intrebuintiabilu din celu ce nu se mai póte folosi a-lu alege — e chiamarea teologiloru si a barbatiloru nostri de litere, la ale caror'a reflectàri si discusiuni mature stau porurea deschise columnele diuariului nostru.

„Restabilirea vechieloru institutiuni eclesiastice inaintédia poternicu in florirea beserice si aventarea spiritului besericescu,“ dice órecare scrietoriu eclesiasticu. De acordu cu acést'a prea adevérata observatiune, incheiamu repetîndu-ne si cu ast'a ocasiune dorulu: ca se se restauré die si la noi câtu mai curendu totu ce se recunósce si se va recunósce de folositoriu din disciplin'a beserice romane unite, practisata pana mai ieri, si ca reorganisarea nóstra besericésca pre temeiu sinodalu se nu se mai tramande si améne din anu in anu spre nespús'a si nescusabil'a dauna a santei nostre religiiuni.

Dr. G. S.

Unu cerculariu gubernialu in favórea scóleloru.

Domnule Redactoru! Cerculariulu, pe carele am onóre a-lu inchide aici / in trei limbi, asia precumu se litografise acelasi la Clusiu, mi-cadiù la mana prin o intemplare preaplacuta. Nu l'am vediutu pana acumu nici intr'o fóia publica reprodusu, abia numai citatu deuna-di in „Gazet'a Transilv.“ Sunt mai multe cause, cari me indémna a te rogá, cá se binevoiesci a reproduce si acésta ordinatiune guberniala esíta in favórea scóleloru. Aceeasi suna:

Nr. 25043/1865.

In numele Maiestatei sale ces. ap. reg., marele principe alu Transilvaniei, comitele Secuiloru, preagratosulu nostru domnitoriu.

Cu dorere a intielesu acestu guvernulu reg. din repórtele consiliariului r. de scóle gr. cat. dr. Ioanu Maioru, cumca scólele gr. cat. din acestu mare principatu pelanga tóte prescriptele si ordinatiunile, emise pana acum'a in privinti'a acésta, se afla intr'o stare desolata, — si cá caus'a principale, pentru care nu se póte inaintá instructiunea populara in aceste scóle, e, cá in cele mai multe comunitati lipsescu edificiele scolastice, salariile docintiloru nu sunt satorite in modu cuvenitu, si unde inca sunt satorite nu se scotu regulatu.

Deci avendu in vedere, cumca fóra de delaturarea acestoru piedeci e cu nepotintia inaintarea instructiunei populare, esti provocatu prin acést'a . . . ca se le impuni de cea mai strinsa detorintia respectiviloru judi de cercu, ca acesti'a cu ocasiunea escursiuniloru loru in cercurile sale, — provocandu si pe respectivulu protopopu gr. cat. ca inspectoru districtuale scolasticu, — se staruiesca amendo in intielegere, ca incátu numai se va poté in fiacare comunitate, unde se va aflá comuna besericésca gr. cat., se se rumpa si asemnedie din partea comunitatei politice unu locu acomodatu pentru edificiu scolasticu si pentru gradina de pomaritu, pe care locu apoi respectiv'a comuna besericésca gr. cat. se si-póta redicá edificiu scolasticu si infientiá gradina de pomaritu. Mai incolo salariulu pentru docinte, ce e a se prestá decàtra respectivii coreligiunari, si modulu scótereii lui se se satorésca prin unu protocolu ori prin unu documentu de dotatiune, si aceste documente se se substérna spre aprobare r. gub. alu tieriei. In urma se se tramita guvernului reg. la capetulu fiacarui anu unu conspectu despre numerulu caseloru edificate de scóla si alu instrumentelor de dotatiuni scolastice gr. cat. facute in acelu comitatu, (scaunu, districtu). In locurile unde nu va fî comun'a in stare spre a-si poté face scóla si a-si tiené docinte singura, se se afilié die mai multe comune spre a si-redicá una scól'a comuna la unu locu.

Fiendca s'a observatu, cá in multe locuri, chiaru si unde sunt scóle, aceste nu se cercetédia decàtra pruncii obligati de a amblá la scóla seau necidecumu, seau numai intr'unu modu de totu neregulatu, se se constringa parintii, carii nu voru voi a-si tramite pruncii la scóla, spre implinirea acestei detorintie in intielesulu ordinatiunei c. r. locotienintie din 13 Maiu 1857, ce e in vigóre, chiaru si prelanga aplicarea piedepseloru indicate intr'insa.

Acést'a dispusetiune s'a comunicatu totdeodata si ordinariatulu metr. si archiep. gr. cat. alu Albei-Iulie si celui episcop. gr. cat. din Lugosiu si Ghierl'a, prelanga

aceea recercare, ca se emita si cãtra deregatoriële
sîe-si subordinate asemenea dispusetiuni.

Din siedinti'a guvernului r. transilvanu, tienuta la
Clusiu in 31 Ianuariu 1866. Crenneville m. p.

(„Gazet'a Trans.“)

Bell, secr.

Davidu si Goliatu.

(Cartea I. a imperatoru, capu 17 v. 1—56.)

Colo 'n falnic'a campía
Multe osti s'au adunatu:
Semnu de-o crunta batalía,
De-unu resboiu infricosiatu.

Dóue táberi, insirate
Pre pamentulu evreescu,
Stau făcisiu si-su ingónfate
De isbend'a, ce-o nutrescu;

Dar pre midilocu printre ele
Se preambła 'nfuriatu
Unu luptaciu armatuin zale,
Gigantele Goliatu,

Si 'mbetatu de-a sa truffía
Se redica ca-unu colosu,
Si pre falnic'a campía
Stà in midilocu maiestosu;

Apoi striga, ba regnesce
Cási-unu leu infuriatu,
Cātu campí'a clocotesce,
Ear neamiculu s'a 'nfricatu:

„Cine este-asia de tare,
Cine 'n Iud'a neinvinsu,
Vina-ací la duclare:
Si-atunci lupt'a sa dccisu!“ —

Intr' aceea se ivesce
La-alu lui Saulu cortu maretiu
Imbracatu pecuraresce
Unu Evreu teneru istetiu.

„Dómne, cede-mi libertate,
— Dice junele istetiu, —
Eu voiu singuru a me bate
Cu-acelu Filisteu sumetiu.“

,Tu voesci, copile junc,
A-aruncá manusí'a diosu,
Si poterea a ti-o pune
Cu unu monstru fiorosu?'

,Cu-unu erou, la care 'n lume
Orísicãti s'au incercatu
Trebuira-a se supune,
Seau de mórte n'au scapatu?'

„Vedu, c' acela nu incéta
Gintea mea a-o defaimá,
Si cu gur'a sa spurcata
Pre Iehov'a a-lu injurá,“

„Si din cét'a evreésca
Inca nu s'a mai aflatu
Vreunu barbatu, se-lu umilésca
Pe proclétulu Goliatu.“

„Candu erám la oi pro munte
Si pasceám la mnelusiei,
Ah! avuta'm lupte crunte
Si ucis'am ursi si lei.“

„Ci de-acestea nu voiu spune,
Cãci sum teneru cee dreptu;
Inse 'n alu Iehovei nume
Dá-voiu si cu-acest'a pieptu.“

Davidu estea le cuventa
Cãtra regele-evreescu,
Si de nou cere isbenda
Pentru neamulu iudeescu.

Saulu ear cu vorbe alme
Dice: „Miergi dar, fiulu meu;
Inse, vai, tu nu ai arme
Ca falosulu Filisteu!“

„N'ai tu scutu, nu ai sagéta,
Neci ai sabía, neci coifu nou:
Unde ti-este spad'a lata,
Totu ce are-acelu erou!'

„Ná dar scutu-mi si sagéta,
Si te 'mbraca 'n paliulu meu,
Folosesece-acum'a spad'a,
Si-ti inaltia neamulu teu!“

Davidu stà cu cuvenintía
La cuventu' 'mperatescu;
Ci mai multu i-dà credintia
La toiagulu pastorescu

Si la prasci'a 'ndatinata,
Ce de micu o-a manuat;
Pléca-acumu cu ea 'ncarcata
Spre cumplitulu Goliatu.

„Sum eu cane, de la mine
Vini tu numai cu balteu?
Pasa numai, cãci pre tine
Te vá 'nfige braçiulu meu!“

Astfelu-lu batjocuresce
Celu gigantu nedumeritu
Pre Davidu, ce propasiesce
Cãtra dinsulu umilitu.

„Te falesci, oh! Goliate,
C'ai sagéta si scutu nou,
Si in braçicle 'narmate
Puni poterea-ti de erou;“

„Ci a mea potere tare
Si alu meu braçiu inarmatu
E Iehov'a-acelu, pre care
Tu acumu l'ai defaimatu.“

Candu acestea le vorbesce
Davidu celu preaumilitu,
Prasci'a sa si-o invertesce: —
Goliatu e doboritu.

Fruntea lui cca de gigante
Prasci'a 'n dóue i-a crepatu;
Oriasiulu, celu ce-si bate
Jocu de Judovi, a picatu;

Curge sangele paraie;
Davidu mierge-acumu voiosu
Si cu sabi'a propria-i taia
Gútulu lui celu monstruosu.

Eata fuge Filisteulu,
Aruncandu-si arm'a diosu;
Israilu canta trofeulu
La eroulu gloriosu!

Romanii transilvaneni.

(Ôrecâte observatiuni basate pre adeveru.)

Un'a din cele mai frumóse pagine in istori'a nóstra ocupa cu totu dreptulu preotímea. Nu este poporu, care se aiba atâtea de a multiamí preotiloru sei, precumu are poporulu romanu. In tempurile cele critice, in tempurile cele scrise cu litere de sange si cu lácreme pe paginile istoriei nóstre, in tempurile candu erá blasfemia a portá nume de romanu, candu amu fostu pierdutu mai tóte: atunci sant'a beserica si sierbitorii ei au pastratu cu scumpatata tesaurulu nostru celu mai pretiosu—limb'a si natiunalitatea! Barbati luminati si cu energia ca totu atâti lucéferi s'au redicatu din sinulu preotímei pe orisonulu Romaniloru inca atunci, candu pentru noi nu domniá lumin'a, fóra numai intureculu grosu alu nescientiei; si si asta-di potemu aretá cu mundri'a o cununa frumósa inpletita din numele acelor preoti, a a caroru suvenire va fí totdéun'a dulce animelorú nóstre si a caroru nume nu se va sterge nicecandu din memori'a posteritatiei romane.

Inse starea celoru mai multi membri ai acestei venerabile corporatiuni e demna de compatimitu. Acést'a stare trista e caus'a, cà preotii nostri sunt inpiedecati intru a corespunde in gradu si mai inaltu chiamarei loru celei sublime croite de destinulu loru; càci preotulu romanu nu e iertatu se fia eschisivu numai parinte sufletescu, ci sarcin'a, ce trebuie se o porte pe umerii sei, e multu mai grea, si cu câtu e mai grea, cu atâ't'a e si mai marétia. Pretolu romanu — dupa modest'a-mi parere — trebuie se fia sierbu demnu la altariulu lui Domnedieu, anteluptatoriu si padítoriu natiunalitatiei si limbei romane, conducatoriu intieleptu turmei, ce i-s'a incredintiatu si carea cea mai mare incredere o are in preotii sei. Inse cumu va poté impliní preotulu misiunea lui cea santa, candu e silitu a depune din mane scripturele sacre si cu acele mani, cu cari inpartiesce santele sacrame, a prinde cornele plugului, déca vre se nu péra si elu si famili'a-i de fóme! Potirulu si sap'a, patrafirulu si furc'a de feru sunt adesu portate de aceasi mana... Estecâte unu bietu preotu, a carui tóta bibliotec'a de casa i stá, afara de cartile besericesci, din „Leonatu“, „Argiru“ si „Alesandria,“ — apoi poftimuprocopscéla! Strainii, si dorere si unii dintre ai nostri judeca prea cu mare usioretate pe unii ca acesti'a, dicundu, cà „numai barb'a i desclinesce de badea Tóderu;“ e usioru inse a ride de bietulu seracu, dar e greu a-lu inbracá. Necesitatea dara de o organizare radicale si de o inbunatatíre e urginte; si sperámu, cà dupa stingerea totale a focului, ce si-intinse aripele nimicitórie mai preste tóta Europ'a, dupa-ce pacea cu faci'a ei cea blanda ne va suride eara, atunci dóra se va realisé si dorirea acést'a generalu nutrita de atâ't'a tempu.

Déca vomu priví la inaintarea facuta pe terenulu scientieloru, Romanii nostri in unu tempu scurtu au facutu unu progresu fórté inbucuratoriu pentru animele binesentítóric, care progresu a implutu dincontra animele contrariloru nostri cu veninulu invidiei si alu urei neimpacate; pentrucà ei si-au pierdutu sperarea de a ne mai poté portá de nasu si a ne mai tractá ca pe nesce vite, ca in tempulu celu negru si tristu alu trecutului. Avemu — multiamita ceriului — barbati, cari se lupta ca leii pentru esistinti'a nóstra; si desí inca mai sunt doi trei, cari dupa mii si mii de insielári daunatióse totu mai credu si acumu mintiuniloru mársiave ale inimiciloru bunastarei nóstre sociali, se sperámu cà mane poi-mané si acci'a tredínsu-se din somnulu loru letargicu

voru strigá cu amaretiune: „Eu sum ói'a cea pierduta, chiama-me Mantuitoriule si me mantuesce!“

Fiendu verb'a despre inaintarea nóstra, nu potiu trece cu vederea o scadere, ce — dupa opiniunea mea — e o piedeca mare a inffloriei bunastarei nóstre materiale. Poporulu romanu nu cunósce asia-dícundu numai dóue càli de a se fericí tempural-minte, adeca: scól'a si plugulu. Unde e la noi clas'a, carea ar trebui se fia anim'a, sufletulu celoru predíse? Unde ne e mercatur'a si manufactori'a? Pentru-ce asia mare recéla si asia mica si puçina grigia aretata càtra aceste arterie de capetenie ale viatiei natiunali? Pana candu nu vomu avé negociatorii nostri, pana candu nu vomu avé manufactorii nostri: pana atunci starea buna materiala a natiunei nóstre nu va poté face nice macaru unu pasiu inainte. Se fimu mai cauti, se precepemu mai bine interesele nóstre, se inbraçiosiamu cu mai mare caldura mercatur'a si maestriele; càci altcumu insedaru ne opintimu a ajunge la ce-va, mai alesu in tempulu de adi.

De privimu la satenii nostri, cu anim'a plina de compatimire trebuie se maturisimu, cà poporulu nostru e fórté seracu, si spre cea mai mare dorere a celoru binesentítori multe rele pe di ce mierge se incuiba totu mai afundu in anim'a lui cea pana acumu necorupta. Beutur'a necumpetata, nepasarea religiunaria si alte debilitati devinu pre une locuri lucruri de tóte dilele la poporulu nostru. Ce va fí de noi, déca si bas'a natiunei va incepe a putredí si a devení préda demoralisarei? Morbulu acest'a e celu mai periculosu, càci lucra intr'ascunsu si cu o inaintare de inspaimentatu róde radicalminte fericirea omului. Onoratii amploiatii ai nostri, punendu umerii cu preotímea, aru trebui se se nesuéscá a innedusí reulu acumu, candu inca nu e de totului inradecinat. Nesuiti-ve inse maicuséma voi, onorati preoti, prin invetietura parintiésca a desceptá pe bietulu poporu, si alu invetiá se-si pastredie cu scumpatate pamentulu remasu de la strabuni; desvetiati-lu de beaturele stricatióse si-lu capacitati si svatuiti parintiesce, ca se se feréscá ca de focu de inimicii cei mai mari ai fericirei sale, adeca de remasítiele lui Israilu; càci multi, fórté multi au fostu adusi la sapa de lemnu numai prin acesti'a! Ca esemplu tristu despre acést'a póte sierbí loculu nascerei mele, in care inainte de acést'a cu vreo câti-va ani abia poteáu traí doi Israeliti; acumu inse sunt vreo siepte insi, si unulu dintre ei in decursu de 7—8 ani si-a strinsu atâ't'a avere, incâtu acumu si-a cumparatu unu bunu cu 4000 de florini; elu e domnulu si totodata si sbiciulu satului; câte procese le are cu satenii, elu tóte le dobendesce, poporulu totu pierde, si asia adi mane va aduce mai pe toti satenii la stare de cersítóriu. Pamentulu celu sacru, pentru care strabunii nostri au gemutu mai multi seculi sub jugulu iobagéi, pamentulu ingrasiatu cu sangele, sudórea si lácremele crunte ale strabuniloru nostri, devine préd'a necredintiosiloru! — Nu din ura scriu aceste, càci eu pretiuescu in totu omulu tóte acelea, ce-lu aréta cà e fientia dupa asemenarea domnedieésca, si nu vreu nicecedcátu ca se me aretu netolerantu; numai atâ't'a vreu, ca poporulu nefericitu se cunósca lipitorile, ce se nutrescu numai cu sangele lui, si asia cunoscondu-le se se scia ferí de ele.

Se privimu acumu puçintelu la scólele comunali. — Absolutismulu, asupr'a carui'a si-au versatu multi veninulu urei si alu despretiuierei; absolutismulu, pe care si noi insi-ne l'amu urgisitu de o parte cu totu dreptulu, eara de alta parte poté si fóra dreptu: acestu absolutismu uritu de tóte animele ne-a pusu fundamentulu

scóleloru comunali. Pana a statu absolutismulu, in scólele nóstre a domnitu o ordine frumóse; ele erau cercate de unu numeru frumosu de prunci, cari faceáu inaintàri inbucuratórie. La anulu Domnului 1860 s'a restornatu absolutismulu, flamur'a constitutiunei si a libertatíei s'a redicatu cu mundríia pe ruinele lui. Multi, cu desclinire vecinii nostri, se inpartasíra „more patrio“ pana preste gutu din dulcétí'a inbetatória a libertatíei constitutiunali. Inse viatí'a scóleloru nóstre satesci, — póte pentrucà neavendu privilegiulu dreptului istoricu, — a inceputu a capetá unu morbu debilitatoriu; aerulu constitutiunalu, fiendu póte prea finu, a avutu o influentia rea asupr'a scóleloru romane, morbulu loru a devenitu din ce in ce mai periculosu, si in unele locuri pre urma li s'a si stinsu viatí'a. In câte-va sate poti vedé in scól'a comunei funciunandu in loculu docintelui pe jupanulu Itiegu, nu inse in calitate de dascalu, ci in calitate de inpartitoriulu beuturíei púturóse, carea a sapatu mai multoru familie romane gróp'a nefericirei. De vomu mierge totu asia de bine in privintí'a scóleloru comunali, nu sciu unde vomu ajunge. — Eata acesta e folosulu, ce l'amu dobenditu, de candu domnesce constitutiunalismulu magiaru!

Numai unu lucru mai este, carele nicedecumu nu-lu potu trece cu vederea, si acel'a e: crescerea fetiteloru romane. Ce se dícemu despre crescerea feteloru depre sate? Aceste seracele in locu de a invetiá ce-va lucruri de tréba si oneste, invétia in asia-numitele „*siedietori*“ nesce lucruri, audu nesce vorbe, cu a caroru enarare nu voiescu a profaná aceste fóie. Au sboratu departe sentiulu si portarea demna de o femeia de la unu numeru frumosielu alu fetiteloru nóstre depe sate. Tristu lucru, si cu atát'a mai tristu, càci e adeveru curatu! Ceea ce ne mai mangaia, e, cà inca mai sunt si de acele fete de tieranu, pe a caroru frunte stralucesce cunun'a frumósa inpletita din florile modestíei si a inocintíei celei mai curate. — Cumu stámu inse cu junele nóstre crescute prin scólele orasienesce? Bucurí'a multa nice aici nu vomu secerá. Sunt ceidreptu dintre junele nóstre, cari au parte de o crescere corespundietória secului si acomodata chiamarei sublime a unei femeie brave; inse aceste-su cárm rari. Numerulu celu mai mare a juneloru nóstre Romancutie posiede mai multu cultur'a esterióra decátu cea interióra a animei. A vorbí doue seau trei limbi, a cetí si a suge veninulu stricatiosu din romantie, a jocá bine, a se inbracá galantu — de este cu ce, — a cochetá, si alte nenumerate de aceste sciu multe dintre junele nóstre; inse cultur'a adeverata nu stá numai din susnumitele insusíri, ci se poftesce, ca sufletulu si anim'a se fia templulu religiositatíei, alu inocentíei si alu modestíei! Cunun'a cea mai frumósa, cunun'a cea mai pretiósá, cunun'a ce dà fruntei femeiesci o frumsetia magica, e inpletita din florile moralitatíei. Numai atunci sunteti frumóse, stimate Romancutie, candu sunteti decorate cu acést'a cununa! Uitati-ve desu in cautatórea, ce asia tare o iubiti, si cele, pe cari mam'a natura v'a donatu cu frumsetie in abundantia, ve nesuiti prin portare esemplara a ve pastrá acést'a frumsetia; eara acele, caroru mam'a natura v'a fostu mai vitrega, nesuiti-ve ca prin frumsetí'a animei si prin nobletí'a sufletului se supliniti aceea, ce natur'a v'a denegatu. Ca modelulu moralitatíei aveti dintre strabunele vóstre pe o Lucretia si o Virginia, ca modelu de casnicía si adeverata mama-de familia pre o Cornelia, ca modelu de amórea patriei pe o Veturia; aretati-ve prin portarea corespundiatória secului, a carui flori suave sun-

teti, aretati-ve demne de strabunele vóstre. Invetiati, june Romancutie, nu numai a jocá „roman'a“, ci a fí Romane adeverate. Atunci veti fí frumóse, si frumsetí'a vóstra va durá si dupa pierderea roselloru scaldate in néu'a vultului vostru; càci virtutea e nestramtavera, virtutea nicecandu nu inbetranesce; atunci veti dá de mintiuna proverbiulu latinu:

Pumice quid levius? suber; quid subere? pluma;
Quid pluma? mulier; quid muliere? nihil.*)

In privintí'a acést'a caus'a principala a crescerei stanga-ce sunt unii parinti, cari, — precumu eu insu-mi am esperiatu, — neavendu precautiunea receruta, si-incredintiédia tesaurulu celu mai scumpu, precumu alu loru asia si alu intregíei natiuni, unor'a orasieni, cari la tóte altele se precepu, numai la crescerea juneloru nu.

Dare-ar bunulu Domnedieu, ca vermele, ce a inceputu a róde in unele locuri si in unele privintie la radecin'a fericirei poporului nostru, se péra cu totulu, ca se póta cresce fóra piedeca florile frumóse ale religiunei si moralitatíei!

Vien'a 1866.

Stefanu Campianu, teologu.

Corespundintia.

Orestia, 30 Iuliu 1866.

Onorate Domnule Redactoru! In midiloculu atátoru calamitáti, pre cari acumu suntemu prea deplinu dedati a-le suferí, in 15 ale lunei curinte avuramu totusi norocirea a fí martori si unei bucuríe. Caus'a acelei bucuríe a fostu rezultatulu celu frumosu alu esamenului semestralu, ce l'a facutu invetiatoriulu nostru localu d. Nicolau Bersanu in 15 a lunei cur. cu tenerimea dínşului incredintiata, impartíta in 3 clase.

In diu'a aceea poteái cití pre faci'a fiacarui dín numerosii ascultatori inpresiunea bucuríei pentru progresulu facutu de fraged'a nóstra tenerime in scientiele necesarie, ce bravulu docinte, dupa o absentare de 5 ani de la acést'a scóla, cu metodulu dínşului celu practicu si bine alesu i-le-a sciutu insusí. Tenerii eráu atátu de bine desteptati, încátu afara de citirea fluinta, serierea corecta in limb'a romana si germana, si computulu, sciáu istorí'a natiunale propusa dupa manuscriptulu revdsimului domnu Rusu. Lauda unui astfelu de invetiatoriu! carele si-precepe atátu de bine misiunea cea grea, inse si frumósa, de a fí crescutoriulu unei generatiuni nóue, carea mane poimane cu ochii plini de lácremi si-va aduce aminte de invetiatoriulu seu celu neobositu; dícú neobositu, pentrucà in adeveru se poftesce multu tactu si multa pacientia, ca in tempu de vreo 6—7 luni se faci nesce baiati de câte 5—6 ani, cari inca n'au mai avutu nececandu càrti in mana, se scria, citésca, ba inca cei mai marisiori se invetie de rostu, precumu d. e. obieptele din a III. clasa: religiunea, catechisulu, istorí'a biblica, citirea si scrierea romana, citirea si scrierea germana, din computu cele 4 speçie, gramatic'a rom. si ortografí'a, esercitiulu limbei germane cu traduceri depre germanía in limb'a materna, geografí'a Transilvaníei in teoría si pre charta, istorí'a natiunala, cantulu besericescu si natiunalu; apoi scrisorile de proba inca eráu fórté frumóse. Trebuie se marturisescu, cà acestu esamenu a fostu unulu din cele mai bune, ce se potu asceptá de la scólele nóstre poporali. Esamenulu se incepù cu cantarea „Imperate cerescu“ si cu o vorbire a unui invetiaclelu, si se finí prin cantarea „Bine esti cuventatu Christóse“ si o alta vorbire rostita de altu scolarelu; dupa care

*) Ce e mai usioru decátu pumicea seau pétr'a porósa? sugerulu seau stegiarulu cu scórtia porósa; si decátu sugerulu? pén'a; si decátu pén'a? femeiea; ear decátu femeí'a? nemic'a (va-se-díca e cea mai usióra — de minte.)

reverendisimulu domnu protopopu deplinu multiamitu cu progresulu teneriloru, laudà pre scolari pentru sporiulu celu bunu ce l'au facutu si pentru respunsurile cele frumóse ce le dederu, asemenea multãmì si docintelui pentru zelulu seu celu neobositu, inbarbatandu-lu a documentá totu atare zelu si in anii venitori.

In urma cu dorere trebue se mai amintescu, Domnule Rectoru, cà nece la noi, ca preste totu loculu, nu lipsescu ómeni scurtu-vediatori, cari voescu a astupá ori si ce isvoru de venitu i s'ar deschide bravului docinte, temendu-se, cà déca docintele prin chiaru staruint'ã sa si-ar poté castigá ce-va pentru órele private impartite la unii teneri in tempu liberu, cu banisiorii ce aru trece preste platuti'a dinsului nu va fí avendu ce se facu, desí sermanulu este ingreunatu cu o familia nu nenumérose. Inse dóra va veni tempulu, candu singuri acei'a si-voru cunoáse greásiel'a si se voru caif de faptele loru.

Unu martoru oculatu.

Amvonulu.

Castigarea imperati'e ceriului.

(predica poporala la Santa-Marí'a mare).

„Ci unu lucru trebuesce.“
Luc'a 10, 42.

Serbatórea de asta-di in privinti'a santei Vergure Marie e fórte onorifica, eara in privinti'a nóstra fórte ponderósa. Asta-di serbãmu aducerea aminte, cumca santa Marí'a, mam'a lui Isusu Christosu, a adormitu in Domnulu, dara cumca s'a inaltiatu si trupesce si sufletesce in ceriuri si a primitu marirea, carea i-a destinatu ei Ddieu mai pre susu decãtu la Cherubimi si Serafimi, ca resplata pentru virtutile ei; si de aceea, pentrucã serbatórea de asta-di e onorifica, e mare. Eara pentru noi e ponderósa, càci ne invetiãmu, cumca viati'a buna, evlaviósa si ddieasca are mórte buna, eara dupa mórtea buna urmédia castigarea imperati'e ceriului, castigarea raiului.

Noi pentru aceea suntemu pre lume, ca órecandu se ajungemu in ceriu. Tote, câte sunt pe lume, le potemu nesocoti pentru imperati'a ceriului. De aceea díce Domnulu Christosu càtra Marí'a in evangeli'a de asta-di: „*Marta, Marta, te grigesci si spre multe te silesci; ci unu lucru trebuesce.*“ Luc'a 10, 41—42. Deci fórte reu lucra acei ómeni, cari uitandu de sversítulu loru celu mai depre urma, eternu numai de cele pamentesci si trectórie se ingrigescu. Asia se vede, cà unii ómeni ca acesti'a seu nu sciu in ce se cuprinde imperati'a ceriului, seu cugeta a fí peste fire castigarea imperati'e ceriului. Ca inse voi, amatiloru ascultatori, se poteti avé cunoscintia mai chiara despre imperati'a ceriului, si se nu cugetati a fí grea castigarea ei, ve rogu cu luare-aminte se me ascultati, pana voi aretá, cumca 1) e demnu lucru, ca fiascecarele se nesuésca a castigá imperati'a ceriului; si cumca 2) nu e asia de greu lucru, a castigá imperati'a ceriului. —

Partea I. E demnu, ca fiascecarele se nesuésca a castigá imperati'a ceriului; càci in imperati'a ceriului se cuprinde adeverat'a nóstra fericire, acést'a e chiamarea nóstra cea mai de frunte.

Negotiatoriulu are chiamare a se negociatori, si confratiloru sei prin productele atãtu din tieri straine câtu si din patri'a, cu pretiu cuvientiosu, a le fí spre indemanateca folosire. Déca elu e norocosu in negotietori'a sa, mare avere poté castigá. Pentru aceea elu tiene lucru demnu a probá tóte spre infflorirea negotietoriei sale. Elu plutesce pe viforósele mari, elu caletu-

resce prin diferite tieri indepartate, elu diu'a nóptea si-sférma mintea cu negociatori'a sa. Elu tóte le probédia, ca chiamarei sale se facu destulu.

Soldatulu are chiamare a aperá cu arm'a in mana patri'a sa, si candu poftesce asigurarea pazei, viatiei si averei fratiloru, si viati'a a si-o sacrá. Déca si-inplinesce chiamarea sa cu zelu, elu apare de erou, si e laudatu de toti. Pentru aceea elu tiene lucru demnu, a se aruncá in periculu celu mai mare, a bombardá cetatile cele mai tari, si pe campulu bataliei cu arma in mana seu a mori seu a invinge. Elu tóte le probédia, ca chiamarei sale se facu destulu.

Plugariulu are chiamare, a face agrii sei frupticatori, adeca a lucrá mosi'a si pamentulu seu câtu se póte mai bine, si dupacumu vede pe altii intieptiesce lucrandu, a plantá pomi roditori, a cresce si prasí vite folositorie. Prin aceea, déca si anii sunt buni, elu si-agonisesce frumosica avere, si totu omulu cu minte lulauda si respectédia. Pentru aceea elu tiene lucru demnu cu sudórea faci'e sale a lucrá pamentulu seu, de demaneti'a pana sér'a a se ostení, cu debila mancare, cu puçinu somnu a se indestulí. Elu tóte le probédia, ca chiamarei sale se facu destulu.

Toti tóte le facu, ca se traiésca aici pe pamentu. Acumu dupacumu díce s. Augustinu: „Déca omulu atãtea iea asupr'a sa, ca se traésca, de ce se nu iea asupr'a sa totu ce numai se póte, ca in eternu se traésca?“ Adeca déca e demnu a se ostení atãtu pentru lume, carea e peritória ca visulu, óre nu e cu multu mai demnu a se ostení omulu pentru ceriu, care e eternu, neperitoriu? Càci chiamarea omului cea adevrata, drépta si ultima, este imperati'a ceriului. — Norocirea lumésca, fia câtu de mare, nu e niciodata deplina. Negotiatoriulu demultori tocmai atunci se cufunda cu corabi'a si marfurile sale in afundínea marii, candu cugeta cà are dobend'a cea mai mare. Soldatulu demultori tocmai atunci cade, candu cugeta cà elu trebue se invinga. Plugariulu demultori tocmai atunci vede semenaturile nimicite de eleminte naturali, candu slã gat'a se secere. Si acésta e sortea norocului lumescu. Nici unu norocu nu e perfectu, ci plinu de amaretiune. — Dar se punemu, cà omulu póte fí norocosu totdeun'a, óre este noroculu lui eternu? Acésta n'ó póte nime díce; càci vine mórtea debunaséma. Acumu ce folosu din tóta norocirea lumésca, candu e silitu omulu se o lase pentru totdeun'a?

Nu e inse asia aceea norocire si fericire, carea ne ascépta in ceriuri. Pentru cei drepti in ceriuri nu se mai schimba noroculu in nenorocire, pacea in turburare, bucuri'a in intristare; acolo curge isvorulu celu mai curatu alu bucuriei eterne si neintrerupte. In ceriuri lipsescu omeni rei, cari se pismuésca norocirea altor'a si cu astuti'a se le strice; acolo lipsesce orice slabitiune trupésca; acolo mórtea nu mai are potere preste trupurile dreptiloru. S. Paulu díce, cumca in ceriuri asia fericire mare au dreptii, casí carea „*ochiulu n'a vedíutu, urechi'a n'a audíutu, si la anim'a omului n'a strabatutu.*“ I. Cor. 2, 9. Intru aceea fericire cerésca si marire s'a inaltiatu sant'a Maria maic'a lui Ddieu, acolo sunt toti apostolii, martirii si santii parinti dreptu-credintiosi; acolo va merge totu omulu bunu, crestinu de omenia si temetoriu de Ddieu. Eara acesti'a toti au ajunsu acolo, pentrucã s'au nesuitu din tóte poterile a-si asigurá imperati'a ceriului. Fericira cea mare, care o au dreptii in ceriu, a storsu aceste cuvente din gur'a s. Aug.: „Ddieule, câtu de uritu mi se pare pamentulu, candu me uitu la ceriu!“ Au nu e demnu lucru dara, ca fiescecarele se ne-

suésca a castigá imperati'a ceriului? Ba e demnu lucru, si nici e lucru greu a castigá imperati'a ceriului.

Partea II. Nu e asia greu lucru a castigá imperati'a ceriului. Cine voesce se castige imperati'a ceriului, de la acel'a Ddieu nu cere alta, decâtu se fia crestinu bunu, care lucru stà intru aceea: se se ferésca de reu si se faca bine. Ore este greu acestu lucru? — A nu fi nedreptu, a nu iasielá pe nimene, a dá fiascecarui'a ce e a lui, óre este greu lucru? Au nu fiascecare din noi asia dorimu, ca altii se fia drepti càtra noi; de ce se fia noue greu dara, a fi drepti càtra altii? Apoi e cu multu mai usioru a nu te atinge de averea altui'a, decâtu a suportá impungerea conscientiei sufletului, carea urmédia dupa furtu. — A iubi pacea, a nu fi isbenditori, sfadar-nici, batausi s. a., acést'a nu e lucru greu. Ce e mai buna decâtu pacea intre omeni, si ce e mai rea si stricatoria decâtu mani'a, carea atítia sangele si sufletulu lu-nepaciucesce? Ce dobenda are acel'a, are strica sanatatea seau ataca viati'a altui'a? Este elu mai fericitu prin aceea? Numele lui au nu devine hula inaintea omeniloru? Si sversítulu astorfeliu de ómeni nepacínici au nu e span-diuratórea?

A nu frange casatori'a, a padí credinti'a càtra so-ciulu seu, a padí curatieni'a sa nevatemata, acést'a nu e lucru greu. Nu e greu lucru ca omu á remané omu, si instinctulu naturalu dupa regul'a mintii si dupa prescrierea religiunei a-lu temperá, si a nu cadé in rondulu animaloror. Cà e mai dulce bucuri'a sufletésca si odihn'a conscientiei, decâtu cunoscinti'a faptelor neurate, dediosu, ascunse si desfrenate. E mai usioru a dá cand'va séma numai de peccatele sale proprie, decâtu a dá séma si de peccatu strainu, care se face prin seducerea animelor curate si a sufletelor nevinovate.

A fi cu cumpetu in mancare si beutura a traí viati'a trédia, cumu se cade unui crestinu, cumu se fia lucru greu? Necumpetarea in mancari si beuturi au nu strica si trupului si sufletului? Póte cine-va se caute spre unu omu beatu, si vediendu-lu câtu e de dediositu si desmatiatu, se nu urésca beti'a? Omulu atunci se semtiesce mai bine si mai sanetosu, candu e trédiu. Fiecare mai bucu-rosu se insoiesce cu omeni tredi, decâtu cu betívii.

A si-impliní chiamarea sa fiacarele dupa starea sa, a lucrá lucrulu seu la tempulu seu, si a incongiurá lenea, carea e inceputulu tuturor reutatoror, acést'a nu e lucru greu. E mai placuta o ostenéla cuvientióse, decâtu o trandavia mortacia. Odihnirea numai atunci e dulce, candu esti ostenitu, altfeliu e urirea vietii. Ce e mai bunu si mai placutu lucru: a siedé in lene, a perí de fóme, a-si stricá si sufletului si trupului? seau prin o lucrare dupa poterí a-si castigá pana de tóte dílele, si a-se ingrigí asia de binele seu si trupescu si sufletescu?

Credeti dara, amatii miei, cà nu e greu lucru a se ferí de reu, si asia pasiulu celu d'antáiu càtra ceriuri nu stà in asia mare ostenéla.

Inse de la unu crestinu bunu nu numai aceea se cere, ca se ferésca de reu, fóra ca se faca si bine. Pomulu, carele voesce se stee cand'va in gradin'a lui Ddieu, acel'a nu numai nu trebue se faca póme rele, fóra tocmai póme bune; si ore greu lucru e acést'a?

Crestinulu bunu e detoriu se iubésca pre Ddieu din tóta anim'a, si iubirea se o arete si cu fapt'a; cumu se fia greu acést'a? Ce e mai usioru, decâtu a iubi pre acel'a, carele e mai demnu de iubire? Si cine e mai demnu de iubire decâtu Ddieu? Óre este greu pruncului a iubi pre tata-seu, seau seracului a iubi pre binefacatoriulu seu? Nu e lucru greu deci a petrece puçinu tempu intru ro-

gatiune, intru cercetarea santei beserici, si intru inve-tiarea voiei lui Ddieu. E mai usiora viati'a crestinésca, din carea urmédia liniscea sufletésca si alte mii de bune-tati, decâtu viati'a peccatosa, carea turbura sufletulu si mii de reutati trage dupa sine.

Crestinulu bunu e detoriu se iubésca pre vecinulu seu ca insu-si pre sine, si acést'a iubire a o aretá si cu fapt'a; acést'a nu e lucru greu. A dá vecinului o vorba buna, o mangaiare in necasu, unu svatu pretinosu, puçinu ajutoriu dupa potere, cumu se fia lucru greu? Au nu sciti, cà iubirea fratiésca eara-si iubire nasce? Si in tempu de lipsa pre acei'a-i ajutámu mai bucuosu, cari si ei ne-au ajutatu noue in lips'a nóstra. Si apoi déca ne aducemu aminte despre promisiunea Mantuatoriului, cumca nici unu pocharu de apa, care lu dámu celui setosu, nu va remané neresplatitu, câtu de usiora dara trebue se ni-se para iubirea vecinului nostru cu vorb'a si cu fapt'a!

Crestinulu bunu in urma trebue se se iubésca si pre sine insu-si, eara acést'a iubire se cuprinde intru perfectiunarea preceperii si indreptarea voiei sale. Acést'a nu e lucru greu. Ce e mai placutu si folositoriu, decâtu a scí tóte acele, ce le poftesce natur'a omenésca, detorinti'a crestinésca si starea aceea, in carea vietuimu? Si ce ne face pre noi mai fericiti, decâtu candu voi'a nóstra o deprindemu spre bine si prin invingerea poftelor voi'a nóstra o facemu dómn'a loru? Ce e mai usioru deci, decâtu a face bine si asia a castigá imperati'a ceriului.

Asia e, Dómne! e demnu ceriulu ca se ne nesuimu a-lu dobendí, si nu e greu lucru a-lu dobendí. Sant'a Mariá, maie'a Fiiului teu si Ddieului nostru, e celu mai bunu esemplu noue. Ea numai acolo a doritu a ajunge, unde se aflá Fiiulu ei, adeca in imperati'a ceriului. Ei nu i-a fostu greu a-si castigá ceriulu, càci in tóta viati'a ei s'a feritu de reu si a facutu bine. Si asta-di se afla alaturea Fiiului ei in ceriuri, mai onorata decâtu Cheru-vimii si mai marita fóra de asemenare decâtu Serafimii. De la tine, Domne, ceremu daru si ajutoriu, ca se potemu urmá esemplului santei-Marie, si se potemu si noi ajunge in ceriuri la locul destinatiunei nostre. Amin.

G. Traila, parochu gr. c.

Literatura.

„Istori'a besericésca“ scrisa de br. A. I. Siaguna.

(urmare din nru. 14.)

La pag. 61 §. 48 se scrie: „*In sversitu avemu dovéda si pentru aceea, cà Romanii ca crestini inca in vremile cele de demultu . . . s'au tienutu de patriarchulu Constantinopolului. Acést'a dovéda o aflámu in scisórea santului Ioanu gura-de-auru patriarchulu Constantino-plei càtra Olimpiad'a veduv'a, in carea i-dice: ,cà Uní'a episcopulu, pre carele deuna-di l'am tramisu la Goti'a, a adormitu, dupa-ce multe si mari lucruri a severítu, si am primitu charti'a regelui, ca se le tramitu altu episcopu. Cumca beseric'a Romaniloru a fostu supusa de la inceputu scaunului patriarchalu din Constantinopolu, se vede si din canonulu 28 alu saborului ecumenicu alu IV., in care s'a legiuitu: ,ca metropolitii din Pontu, Asi'a, si Traci'a, dar inca si episcopii cei ce sunt in locurile varvare ale ocarmuiriloru mainainte díse, se se chirotonésca de preasantulu scaunu alu preasantei beserici din Constantinopolu; cumca aici canonulu sub cuventele ,locurile varvare in-*

*tielege Daci'a vechia, se vede din telcuirea acestui cano-
nomu in Pedalionu, unde se dice: „cà locurile acestea
varvare se afla si se intindu pana la marea neagra; prin
urmare se intielegu tienuturile cele dincóce de Dúnare,
ra-se-dica din Daci'a vechia, unde locuá Romanii.“* —

Preasantí'a sa, basatu pe documentele aici memorate, la
pag. 71 §. 54 mai aserédia si acést'a: „*Amu doveditu,
cà la începutu nati'a romana erá supusa patriarchiei
din Constantinopolu, apoi celei din Iustinian'a prima.*“

Precumu se vede din asertiunile aceste premise, preas-
tantítulu auctoru crede, cumca cu documentele amintite la
pag. 61 ar fi doveditu, cà natiunea romana si beseric'a
Romaniloru de la începutu a fostu supusa patriarhului
constantinopolitanu, dupa aceea celui din Iustinian'a
-prima (nesupusa patriarhului Romei). Incontr'a acestei
credintie retacite, dupa parerea mea, pentru luminarea
adeverului istoricu facu armatóriele reflecsiuni:

a) Cumca in documentele citate la pagina 61 §. 48

nu se afla nici unu cuventu, care s'ar poté referí la

starea besericésca a Romaniloru crestini din seclii de

mainainte de scrisórea si de episcopí'a lui Ioanu gura-

de-auru, si din care cuventu cu siguritate s'ar poté

deduce aceea, cà Romanii in seclulu II. si III. ca crestini

s'aru fi tienutu de patriarhí'a constantinopolitana.

b) Cumca din scrisórea lui Ioanu gura-de-auru
tramisa Olimpiadei veduvei nu se scie apriatu, óre
Ioanu g.-d.-a. tramis'a episcopu in Goti'a crimeana, ori
in Goti'a din Daci'a traiana? si cumca nici in acelu casu,
candu Ioanu g.-d.-a. ar fi tramisu episcopu in Daci'a
traiana, din scrisórea memorata nu se póte face conclu-
siune legala la Romanii crestini din tempulu dinainte
de episcopí'a lui Ioanu Chrisostomu, precumu nici la
Romanii crestini din tempulu de dupa episcopí'a lui pa-
na la devenirea Daciei aureliane sub puterea achiepi-
scopului din Iustinian'a-prima.

c) Cumca Romanii in Daci'a traiana au fostu
crestini inca inainte de infientiarea patriarhatului
constantinopolitanu, care patriarhatu s'a infientiatu in
seclulu IV. sub Constantinu celu mare imperatulu
Romaniloru, sub care imperatu Bisantiulu, celu ce
mainainte erá supusu episcopului Eracliei, s'a redicatu
la demnitate de patriarhatu (dupacumu cetimu si in
pravi'a besericeii nóstre romane in indreptarea legi la
pag. 5); si asia Romanii ca crestini in Daci'a traiana nici
cà au potutu fi supusi patriarhatului constantinopolitanu,
care in seclulu alu II. si III. n'a esistatu inca, candu
Romanii din Daci'a traiana au fostu crestini.

d) Cumca Daci'a traiana pe tempulu increstinarei
Romaniloru s'a tienutu de imperatii romani, si asia
Romanii ca crestini inca au trebuitu se se tiena de juris-
dictiunea patriarhului romanu din Rom'a, de unde s'a
straplantatu crestinismulu in Daci'a traiana.

e) Cumca preasantí'a sa cu nimicu nu a aretatu, cà
canonulu 28 alu saborului ecumenicu IV., — care cano-
nu s'a facutu cu contradicéri (dupacumu scrie Du
Pin in disertatiunile despre disciplin'a antica a besericeii
la pag. 58), si a fostu de Leone pontificele romanu in-
pumnatu in privinti'a privilegieloru concesse patriarhu-
lui constantinopolitanu (cumu scimu din scrisorile pon-
tificelui Leonu càtra Anatoliu si càtra Marcianu), — ar
fi fostu in pracsã neintrerupta pana la supunerea Ro-
maniloru sub arhiepiscopulu Iustinianei-prime, si cà in
acelu tempu Daci'a nu ar fi fostu supusa si jurisdictiunei
patriarhului romanu.

f) Cumca cu nimicu n'a documentatu, cà arhiepisci-
pulu Iustinianei-prime ar fi fostu supusu numai

patriarhului grecescu din Constantinopolu, si nu ar fi
fostu supusu si patriarhului romanu. —

Dupa-ce am facutu aceste reflecsiuni incontr'a cre-
dintiei celei eronee si incontr'a asertiuniloru celoru
fóra temeiu la pag. 61 si la pag. 71 publicate, eu basatu
pe adeverulu reflecsiuniloru espuse marturisescu, cumca
sum de aceea credintia, precumca preasantí'a sa cu do-
cumentele memorate la pag. 61 nu a doveditu aceea:
cà beseric'a Romaniloru din începutu erá supusa patri-
arhiei din Constantinopolu, precumu nici aceea, cà ár-
chiepiscopulu Iustinianei-prime ar fi fostu supusu totu
patriarhului constantinopolitanu; dreptce aserediu
dintr'a

a) cumca Romanii la începutu, inainte de infientia-
rea patriarhatului constantinopolitanu au trebuitu se
fia supusi patriarhului din Rom'a, deunde Romanii au
adusu crestinatatea in Daci'a traiana.

b) Cumca Romanii din Daci'a ripense si din Daci'a
mediterana (din Daci'a aureliana) si dupa-ce s'a infien-
tiatu patriarhatulu constantinopolitanu, s'au tienutu si de
patriarhulu de la Rom'a; pana-ce Leonu Isaurulu impe-
ratulu orientului a despartítu de patriarhatulu Romei
Iliriculu orientalu, de care s'a tienutu si Daci'a ripana
si mediteran'a din Daci'a aureliana.

Acést'a a mea asertiune o basediu pre istori'a beser-
icésca cea adeverata, carea cu atentiune si fóra parti-
nire consultata in privinti'a lucrului din vorba ne spune,
cumca dupa-ce patriarhatulu constantinopolitanu i-s'a
datu alu doilea locu de onóre dupa patariarhatulu ro-
manu (cui prin sabóre i-s'a recunoscutu primulu locu intre
toti patriarhii lumei crestine), patriarhii grecesci din
Constantinopolu au începutu a se inaltá preste mesura, si
esplicandu falsu legile aduse in privinti'a lor (precumu
scrie Salagiu in libr. VI. pag. 96), au cercatu a si-lafí
puterea preste voi'a pontificelui romanu; in care lucru
favorindu-le imperatii constantinopolitani grecesci, au
facutu usurpatiuni, arogandu-si dreptu in Iliriculu orien-
talu, in care se cuprindeá si Daci'a ripana si cea mediterana
din Daci'a aureliana. Incontr'a usurpatiuniloru
patriarhiloru constantinopolitani grecesci, facute in Iliri-
culu orientale, pontificii romani si-au aperatu dreptulu
loru cu tóte mediele potintióse si si-au usuatu dreptulu
loru apostolescu prin arhiepiscopulu tesalonicénu (vedi:
Van Espen jus eccl. univ. tom. I. pag. 119., Du Pin dis-
sert. de antiqua eccl. disciplina pag. 214.), care a avutu
putere si preste Daci'a ripana si mediterana-aureliana.

Incontr'a dreptului patriarhului romanu, care
acést'a l'a avutu in provinciele memorate, patriarhulu
constantinopolitanu Aticu a esoperatu de la Teodosiu
imperatulu o lege, dupa care patriarhului constantino-
politianu i-s'a datu putere patriarhala preste Iliriculu
orientalu (de care, repetímu, se tieneá Daci'a ripana
si cea mediterana-aureliana.). Inse Bonifaciu I. pontifi-
cele romanu a midílocitu de la imperatulu oriintelui alta
lege, prin carea patriarhului constantinopolitanu i-s'a
spusu, se nu impiedece pre patriarhulu romanu in
dreptulu lui, ce acést'a din seclii l'a avutu in Iliriculu
orientale, prin urmare si in Daci'a aureliana (vedi:
Salagiu libr. VI. pag. 100, si Du Pin in disertatiunile
istorice despre disciplin'a antica a besericeii la pag. 214).
Dreptulu pontificelui romanu la provinciele Iliricului
avutu l'au aperatu afara de Bonifaciu I. si alti pontifici
romani, si anume: pap'a Celestinu, carele a facutu dis-
pusetiune, ca episcopii din Iliricu se asculte cu totii de
primatele Tesaloniciei, dupacumu adeveresce epistol'a
acestui pontificé, data càtra episcopii iliricani, (vedi pre

Batyán in legile eclesiastice pag. 204); apoi pontificele Sicstu, carele a scrisu lui Proclu patriarchului constantinopolitanu, ca se nu primésca episcopi din Iliricu si din Greci'a, deórace nici elu nu primesce episcopi din alte patriarchate (vedi: Du Pin c. c. pag. 214).

In sinodulu de la Calcedonu (a. 451.) patriarchulu constantinopolitanu pana acolo a dusu lucrulu cu episcopii cei grecesci, de acestu sinodu a datu patriarchului constantinopolitanu putere patriarchala preste Pontu, Asi'a, Traci'a si preste locurile varvare, intre cari preasantí'a sa pune si Daci'a cea vechia. Inse Leone pontificele romanu si alti pontifici dupa elu s'au opusu nesuintieloru patriarchiloru constantinopolitani usurpatórie in Iliricu.

Redicandu Iustinianu imperatulu orientului archiepiscopía in Iustinian'a-prima, si supunendu acestu imperatu acestei archiepiscopíe si Daci'a ripana si cea mediterana-aureliana, patriarchulu romanu numai sub aceea conditiune a confirmatu episcopi'a din Iustinian'a, ca archiepiscopii ei se gubernedie provinciele ei supuse ca vicari si se céra totdeún'a confirmatiunea sa de la patriarchulu romanu (vedi: Salagiu libr. V. pag. 170.)

Tóte pana aci insíratele aréta, cá Iliriculu orientalu, prin urmare si Daci'a ripana si cea mediterana-aureliana, s'a tienutu si de patriarchulu romanu, carele a pusu episcopi in Iliricu si a datu si paliu besericescu archiepiscopiloru din Iustinian'a-prima. (vedi epistol'a lui Gregoriu celu mare cátra episcopii ilirici). — Cumca patriarchii romani au eserceatu jurisdictiune dupa dátin'a vechia de mai demultu in Iliricu, prin urmare si in Daci'a ripana si mediterana-aureliana, ne convinge si epistol'a lui Nicolau I. pontificelui romanu, care a scrisu cátra Michailu imperatulu orientului: „cá onórea imperiala poftesce, ca dinsulu se restauredie dátin'a vechia seau puterea, ce a avutu scaunulu pontificescu preste episcopii in provinciele lui supuse, adeca puterea, ce a avutu preste archiepiscopulu Tesaloniceii, cui ca vicariului apostolescu romanu au fostu supuse si Daci'a ripana si mediterana-aureliana, care putere si mai demultu a fostu in usu sub predecesorii sei. („Opportet vestrum imperiale decus, quod in omnibus ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus, ut antiquum morem, quem nostra ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini, quatenus vicem, quam nostra sedes per episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanae sedis vicem per Epyrum veterem, Epyrumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achajam, Daciam ripensem, Daciamque mediterraneam, Moesiam, Dardaniam, Praevalin, Beato Petro apostolorum principi contracidere nullus praesumat; quae antecessorum nostrorum temporibus, scilicet: Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Coelestini, Sixti, Leonis, Hilarii, Simplicii, Felicis, atque Hormisdæ, sanctorum pontificum sacris dispositionibus augebantur.“ (vedi: Harduin. concil. tom. V. pag. 126). — Dupa epistol'a lui Nicolau I. memorata ne convinge alegatiunea legatiloru pontificelui romanu, carii cu ocaziunea contraversiunii escaté intre patriarchulu constantinopolitanu si celu romanu pentru Bulgari'a, dupacumu scrie Anastasiu bibliotecariulu in istori'a bisantina tom. 17. pag. 122, au dísu: „cumca mai demultu Bulgari'a si Epirulu s'au tienutu de patriarchulu romanu, de la care Michaelu imperatulu oriintelui a si primitu preoti pentru Bulgari'a,“ cumu cetimu totu in Anastasiu bibliotecariulu,

Despre acelu adeveru istoricu, cumca Iliriculu si Daci'a aureliana s'au tienutu mai demultu de patri-

archatulu romanu, lu-recunoscú mai multi dintre scrietorii cei mai faimosi demni de credintia, dintre cari memoreddiu aice pre Salagiu, care (libr. V. despre statulu besericescu alu Panon. la pag. 199) scrie: „Cátra a. 730 Leone Isaurulu provinciele supuse imperiului bisantinu le-a subtrasu decátra patriarchatulu romanu, si dícesele iliricane, unde a fostu esarchatulu Iustinianei-prime, din care tempu episcopulu Iustinianei-prime a incetatu a fi vicariulu scaunului apostolescu, si s'a adausu cutote provincielelui sub puterea patriarchului constantinopolitanu.“ Mai memoreddiu pre Pray, care (in opulu seu despre patriarchatulu ipechianu la pag. 463) scrie: „Cá Iliriculu totu a fostu supusu imperiului apusanu, pana-ce Arcadiu imperatulu orientului nu l'a luatú de la imperatulu Honoriu, si dreptulu pontificelui romanu a remasu neatinsu in Iliriculu orientalu si apusanu; cá patriarchulu romanu antáiu prin archiepiscopii tesaloniceii, apoi prin archiepiscopii Acridei seau ai Iustinianei-prime, ornati cu nume de vicari apostolesci si cu putere, au gubernatu Iliriculu, pana-ce Leone Isaurulu l'a ruptu decátra patriarchatulu romanu, ca se-lu desparta si de credinti'a catolica, si asia s'a intemplatu, de Daci'a aurel. si amendóue Mesíele au urmatu esemplulu lui.“

Dupa aceste in urma mai adaugu, cumca natiunea romana din Daci'a aureliana, — deunde capetáu episcopi si cei din Daci'a traiana, — si dupa-ce Leone Isaurulu a ruptu Iliriculu orientale decátra patriarchatulu romanu, in vechime s'a mai tienutu de acestu patriarchatu sub regii Romaniloru si ai Bulgariloru: Simeonu, Petru, Samuilu, Asanu, si Ioaniciu, in cátu tempu ea a fostu unita cu beseric'a de la Rom'a ortodocsa. G. P.

Ochire prin lumea politica

(din 1—15 Augustu.)

Cronica interna si externa. Paus'a nemidilocita dupa resboiu ne face se scriámu evinimentele interne si externe inca totu la-olalta sub aceeasi rubrica, fiendu ele intr'acestu restempu in legatura multiplica.

Prusi'a incheiá in 2 l. c. armistitiu de trei septemane si cu Bavari'a, Württemberg si Baden; cu tierele aceste din urma spunu cá se fia pertractárele aprópe de pacea definitiva, nu inse si cu Bavari'a, cu carea cursulu invoéleloru dá de piedeci, incátu la 22 l. c. póte eara se ce incépa ostilitátele intre Prusi si Bavaresi. Altcumu Prusii in intervalu si-adunara diét'a, in carea se si propuse unu proieptu de lege electórala la confederatiunea nordu-germ. pre bas'a votului universalu si cu votisare secreta. La anectarile tiericeleloru cuprinse inca se gatescu barbatesce. — Cu Itali'a asemenea a statoritu regimulu nostru in 10 l. c. unu armistitiu de patru septemane, cu diece díle terminu de abdicerea seau prolongirea lui; lini'a demarcatiunala intre óstea imperatésca si italica sunt marginile parte naturali parte politice ale provinciei venetiane, dreptce Italianii s'au si retrasu depre pamentulu Tirolului de média-di. Pertractárele de pace Itali'a doriá se se tiena la-olalta intre Austri'a, Prusi'a si Itali'a in Prag'a; dara cabinetulu nostru a staruitu pentru pertractári separate, si asia cele cu Itali'a se aude cá se voru tiené in Paris, unde Napoleonu (ca celu ce si-pastrédia dreptulu asupr'a Venetiei cedate lui) fóra indoéla si-va inaltá si elu viersulu in tréb'a acést'a, póte si-va face si taiá si óre-care particica italiana la inpartiéla. Astfelu pertractárele

incepute între represintantele Austriei și alu Prusiei în Prag'a decurgu și voru decurge numai între aceste două; unde observăm, că sum'a de 40 milioane spese de resboiu, ce are se le plătesca statulu nostru Prusiei, după preliminariele pazei publicate mai târziu oficiosu nu e în florini, ci în taleri prusianesci, va-se-dîca 60 milioane florini austriaci. Prusia estmodu, — afara de pierderile în viație omenesci, parte prin lupta, parte prin coler'a ce dieciuesce în armata-i, — pușinu va senti greutatea resbelului portatu; deorace, prelanga atari spese de resboiu postliminarie, după politic'a sa tradiționale preotindeni prin terele invasiunate a luat „recvisitiuni“ enorme depre spatele locuitoriloru.

Intr'aceea velulu depe preavut'a contielegere secreta între imperatulu Napoleonu și Bismarck se delatura totu mai tare. Diuarele parisiene incepura dintroduta a ne anunția, că „marindu-se regatulu Prusiei prin anecșările sale într'o mesura mai considerabila, Franc'ia încă trebuie se si-rectifice și recapete granitiile sale din 1814.“ Bismarck ceidreptu o ambiia cu ducatul Luxemburg tienatoriu de Holand'ia, pentru carele acest'a se se recompensedi prin ducatul Limburg, seau cu tienutul Namur alu Belgiei. Inse Franc'ii au gustu maicuséma la provinciile de la Renu, cu cetatile Saarlouis, Saarbrücken, Landau, Philippville și Marienburg, parte bavare parte prusianesci; apoi des'ientiescu apetitu și la acele partisiore olandese, belgice și elvetiane, ei inse nu voru se le capete prin midilocirea Prusiloru, ci deadreptulu voru a pertractá si a incheia după norm'a prusianésca „conventiuni militari“ cu acele staturi în privint'ia districtelor din vorba, cari după pazea din 1814 faceáu parte întregitória din Franc'a. Cumu se va descurcă seau incurcă acestu lucru, numai tempulu ne va poté invetiá; fric'a inse e mare de erumperea unui resbelu franco-prusianescu.

În Romani'a cu demisiunarea ministrului cultelor și alu invetiamentului C. A. Rosetti, s'a amenatu și adunarea societatei filologice-literare, ce erá se se tiená cu inceputulu l. c. în Bucuresci. Partile moldovene ale Romani'e au suferitu și suferu tare de epidemia.

În fine nu potemu trece cu vederea incercarea revoluționarilor magiari, în frunte cu G. Klapka, de a intrá cu o legiune de 6000—9000 prin pasulu Jablunka în comitatulu Trencin și a rescolá Ungari'a; numaicátu legiunarii, cari steteáu maicuséma din militari austriaci cadiuti în man'a Prusiloru, aducundu-si a minte de juramentulu fidelitatei, în Ungari'a trecura cea mai mare parte eara în castrele imperatesci. Cu tóte aceste frații magiari, — cari porurea singuri voru a fi leali, singuri natiune întieleginta și demna de a guberná ei 5 milioane pre celealalte 30 milioane din imperiu, singuri eroici (des' acestu eroismu în batal'ia din urma după marturisirea toturor nu si-l'au prea documentatu), — folosindu-se de nou'a stare a lucrurilor imperati'e, și inceptu a buciná prin gazetele sale, că cu esírea Austriei din confederatiunea germ. „eo ipso“ s'a stramutatu și punctulu gravitatiunei imperiului. Cumca unde și încatrâu s'a stramutatu acelu punctu, usioru voru gaci oo. cetitori. Cu aceste observári inse nu vomu a atinge nicidecumu adeveratele virtuti ale natiunei magiare; vomu numai a trage cu debil'a noastră voce și atentiunea conducatoriloru natiunei noastre, ca se nu lase a trece inpegriarile de adi nefolosite. Boemii Palacki și Rieger se si afla în

Vien'a, svatuindu-se cu corifeii Poloniloru și ai celoralalt Slavi despre politic'a urmanda în nou'a pusetiune. Deci „videant et patres nostri!“

Varietăți.

Noua metropolia romana gr. cat. Unu amicu ne împartasesce următoriele: „În Bai'a-mare mi-se comunicara nesce petitiuni, recourse scl., din cari apare, că preotímea din acelu districtu, afara de unulu (precumu se vede, în contielegere cu Marmati'a), misica tóte spre a poté midiloci translocarea resiedintiei episcopesci de Ghierl'a în partile ungurene, Bai'a-mare ori Sioncut'a, spre ce, de vomu judecă bine lucrulu, și sunt cause momentóse. Dieces'a aceea se poté dice vasta; apoi se aiba resiedinti'a chiaru în margine? Dar apoi spiritulu . . . de viația datatoriu, care l'ar aduce și l'ar nutrí în aceste pãrti, au nu ar avé folósele sale necalculabili? Acelu spiritulu în pãrtile ardeleni și asia esiste, și neci poté se defia dej'a, etc. Statulu nu i-ar costá, aceea translocare neci unu cruceriu; căci respectivii sunt gat'a a dá gratis tóte prejuncturele, ce s'aru recere la mutare; apoi alte spese, ce nu sunt și în Ghierl'a, nu se neceru. — Respectivii mergu și mai departe. Anume aru dorí, mã au și facutu pasii inceptori, ca episcopatulu nostru de la Orade se se inaltie la demnitate de metropol'ia, cu dieces'a sufragana de Ghierl'a și poté si cu cele rutenice din Ungari'a; remanendu cea de Lugosiu sufragana la metrop. de Alb'a-Iuli'a. Eu sum convinsu, că acest'a încă ar fi de mare interesu și folosu pentru baseric'a nostra romano-orientala. Opiniuni și argumente voru fi esistandu și pro și contra. Pelanga tóte inse castigulu nu s'ar poté disputá.“ — La aceste împartasiri amicali observám astadata, că stramutarea resiedintiei episcopesci ghierlane e acumu fabula vechia și n'amu avé multe încontra-i. Dara mai incolo suntemu curiosi a cunosce folósele, ce aru resultá pentru beseric'a și natiunea noastră din aceea, deca presém'a duoru episcopíe rom. gr. cat. s'ar mai redicá o a două metropol'ia romanésca gr. c., nesmintitu midilocietória de unu separatismu spiritualu fôrte daunatiosu. Se abstragemu numai de la privintie locali, împreunate multu pușinu cu órecare egoismu întunecatoriu, și atunci credu că ne vomu uní în judecata. Cútóteaceste discusiunea asup'r'a acestui obieptu o dechiarám libera în diurnalulu nostru. Ear apoi celu ce ne va scí demustrá castigulu resultatoriu din reinpreunarea noastră cu Rutenii, cari ne-au ajutatu în trecutu procesulu desnatiunalisarei prin Beregu, Ugoci'a, în parte și prin Satu-mare și Marmati'a, unulu ca acel'a „erit nobis magnus Apollo.“

Necrologia. Fostulu caimacamu alu Moldovei pre tempulu divanuriloru „ad hoc“, patrioticulu Anastasiu Panu, carele în anii din urma se retrasese în viația privata la Vien'a, a repausatu aici în 7 l. c. — Despre bravulu secretariu alu „asociatiunei rom. bucovinene“ și redactoru, dr. Ambrosiu Dimitrovitia, dorere, încă se adeveresce faim'a, că în 15 Iuliu a adormitu în Domnulu. — Sit illis terra levis!

Post'a redactiunei. P. t. domniloru: T. S. în Bai'a-mare. Din templeare s'a uitatu a ti-se respunde, că amu primitu cu multiamita. — I. P. în Babeni. Tóte se voru publicá. — I. S. în Trie. Pana acumu n'amu avutu rondu, dara o vomu folosi. — T. V. B. în Siarosiu. În numerulu urmatoriu.